



Igor Gedrih

KNJIGA O KOROŠKI

Bertram K. Steiner, Ferdinand Neumüller, Koroška – domovinska knjiga – podzemeljska srečanja, Mohorjeva družba Celovec–Ljubljana–Dunaj, 1996

Droben zapis o slovenskem prevodu knjige *Koroška* ne more nadomestiti širšega prikaza, kot bi jo to delo zaslužilo. Ne bi bilo prav, ko bi ob množini natisov o tej deželi B. K. Steinerjevo knjigo prezrli. Knjiga je toliko svojevrstna v besedi in slikj, da je že nenavadna ob podobnih naslovih drugih avtorjev. »Koroška« je izšla ob tisočletnici Avstrije in 75-letnici koroškega plebiscita. Toda B. K. Steinerjeva *Koroška* ni ne zgodovinopisje ne etnologija ne statistični pregled vsega mogočega ali pa kaj podobnega. Besedilo je blizu leposlovnemu podajanju, tudi lirizmu, mozaične podobe kažejo na avtorjevo navezanost Koroški, besedilo pa bistveno dopolnjujejo zgledne fotografije Ferdinanda Neumüllerja. B. K. Steiner na svojevrsten način prepleta izročilo, mitološko zgodbo, spomin in sedanost. Vmes tudi naslovi pesmi, ki so jih prepevali ob raznih priložnostih. Nemški naslovi, slovenske pesmi pa ni. Kar ne poznam tako narurnih, pristnih, sijajnih pevcev slovenskih pesmi, starih in novih, kot so Korošci. Spomin na pevovodjo Valentina Hartmana je le eden od teh. Tudi s svojimi starožitnostmi. Nasploh pa so stare, mikavne zgodbe, izročila, dandanes pogosto pozabljene. Miklove Zale, tiste ljudske ali pa Šketove, tudi dramatizacija ima korenine, žal ni vmes. Avtor besedila pa tudi žaluje za Koroško, kakršna je bila, pa danes ni več. Tu ne gre spregledati, da je proti vsemu, kar razdružuje, omejuje ljudi med seboj, kar škodi vsem. Vmes pove prepričanje: »Koroško je mogoče prepotovati le z obzirnim vračanjem v preeksistenco. Kdor to resno tvega, ta kajpada tudi dospe na cilj. Morda. »Škoda je, da živopisnih panjskih končnic ni vključil v svoje delo, saj po svoji posebnosti dajejo svojstven ljudski pečat tudi tej deželi in nekaj edinstvenega v Evropi.

Bertram K. Steiner je odločen protinacist, tako kaže, tudi ni naklonjen strankarskemu razdeljevanju, verjame pa v medčloveške vezi, strpnost in pozitivno dejanje. Umetniški svet je avtorju blizu, domač. Pri Korošici Kiki Kogelnik je našel neizumetničen spoj starožitnosti, transcendence, pa modernega izraza v upodabljanju. Življenje in smrt kot njeno trajnico. Gosposvetsko polje je B. K. Steiner zaznamoval s Petrom Turinijem in njegovo kritično, žgočo igro, pri tem pa mora biti bralcu jasno, kakšna so vsebinska in problematična vozlišča. Tistemu, ki je zrasel v slovenskem jeziku, pa ne more ostati brez Gosposvetskega polja z umeščanjem vojvode, Modesta, pa naj gre za skupno zavest ali za poznejše refleksije od Milke

Hartman do Alojza Gradnika idr. Da ne bo zmote: ko B. K. Steiner ne bi vnesel P. Turinija in njegove drame, bi resnično pogrešali ta del. Ali se ni del ideje ob umeščanju vojvod prelil v misel in spoznanje v ameriški ustavi?

Avtor se je poklonil žrtvam mauthausenske podružnice taborišča Ljubelj – tostran in onstran – skupaj z Valentinom Omanom. Se znova ujezil na »pobe« rjavih srajc. Kar skozi V. Omana pove, »kako zdaj preudarno zaklinja pozabljene duhove mater in očetov. Dan za dnem vrta v koroško dušo in izkopava pozabljeno...« »Tako zelo škoda za koroške govore, koroška ledinska imena, koroške noše, ker so jih morali pozabiti, ker pobi tako hočejo.« Plešivec, Valentina Omana je več kot cerkvena poslikava, je enkratni umetniški credo. Sledi vzporednica cerkve na Šenturški gori z nacističnimi vneski in spominskim obeležjem – Steiner ne prizanaša s kritiko nad nasiljem, nad tistimi, ki so prinašali smrt od Atlantika do Kavkaza in med Arktiko in Sicilijo, kritično vest in zavest podaljša v sedanji čas. »Vsako hudodelstvo ima svojo pripovedko, in pripovedka je mesarje obsodila, že preden so se spravili na svoj posel.«

Pač, knežji kamen z Gospe Svete se ne izmakne. B. K. Steiner si je omislil jedko satirično preobleko, želeč na svoj način osmešiti nesmisle, ozkosrčnost, pa še kaj. Vse do slovenskega odpadništva. Posmehljivo držo zavzame tudi ob celovškem zmaju. Ob Vrbskem jezeru, gozdovih, se je spomnil na Gustava Mahlerja, tu je našel navdih za glasbene stvaritve. Avtor se je tu bolj kot drugod približal biografski skici. In kaj pravi B. K. Steiner o plebiscitnem času? »... da se je večina deželanov obeh deželnih jezikov odločila za nadnacionalno tradicijo Koroške in dala prednost zgodovinsko skladno nastali deželi pred »nacionalno razmejitvijo.« Seveda so »pobi«, zlasti z letom 1938, poteptali po dolgem in počez vse, kar ni bilo rjave barve. Z žrtvami nacizma med Korošci, tega ali onega jezika. Avtor izrecno nasprotuje nacionalističnemu mamilu, ki da se je, kot pravi, v usodnem letu 1914 razbohtel po Evropi. Težko bi rekli, da je šele leto 1914 preprosto sprožilo vse znano in uničujoče; razločiti je potrebno, kdo se stoletno brani in kdo je agresivno aktiven, tudi ko še ni vojne. Ali po njej. Avtor obsoja vse, kar je prineslo gorje in kri, kar je zoper strpno žitje in sožitje. Tisto, kar avtorja trajno zanima, je podzemlje, to so korenine preteklosti, ki se vežejo nevidno s sedanjostjo. Tega, kar je zlahtnega v takem kontekstu, ne bi smeli odriniti, kaj šele pozabiti.

Primer je našel pri slikarju Karlu Brandstätterju, ki je v Parizu našel pokopani Egipt in povezal Sonce, Luno in magmo s Koroško; vse mu je nedeljiv kozmos, nedeljena maternica življenja. Pa spet tragično življenje Franca Sema, nekdanjega učenca Fritza Wotrube, in občudovalca antropozofije Rudolfa Steinerja; skrajšal si je življenjsko pot. In slednjič odsev daljnega Tibeta na Koroškem s priselcem budističnega nauka, kar pa B. K. Steiner poveže s koroško pripovedko, oboje pa skriva globoko v sebi neko skupno osnovno spoznanje, misel, vodilo. In spet navezovanje na ljudsko izročilo s skrivnostnim, a nedvoumnim srečanjem in spoznanjem razumu nedosegljivega.

Knjiga Bertrama K. Steinerja je ujeta med esejistično in poetološko vsebino, ki ponuja svojevrstne refleksije. Življenje in smrt sta toliko prisotni stalnici v besedilu, da ju ni mogoče odmisлити, sta znamenji avtorjevega doživetja in vidika o Koroški. Časovne ravnine so različne, a v soskladju s pripovedovanim, izbira oseb in dogajanja pa razodeva osebno barvitost avtorja. Besedilo se v entropiji različnega preliva od mitičnega in pripovednega izročila do dnevne stvarnosti, ponekod in po potrebi s satirično ostrico in s kritičnim vrednotenjem. Brez dvoma je B. K. Steinerjeva Koroška osebno barvito delo, ki nima naključno izbran podnaslov Podzemljaska srečanja; mozaik raznolikega po svojem pomenu in namenu noče biti nekaj razdrob-

ljenega, kljub osebnim vidikom in izbiri tem je B. K. Steinerjevo pisanje vseskozi zavezano Koroški. B. K. Steinerjeva Koroška je privlačno branje, kjer bralec ne more ostati pasiven v sprejemanju, ampak aktiven s svojim mišljenjem in doživetjem ponujenega. Prepusti se lahko esejističnemu, poetiziranemu besedilu in hkrati sledi asociacijam in lastni kritični presoji. Fotografije F. Neumüllerja ne sledijo utrjeni slikovni podobi pokrajine in predmetov s konfekcijskim predznakom, zna biti dokumentaren, kjer je potrebno, toda prevladuje individualna vizura z umetniško valenco. Pri knjigi bodo bralci pogrešali prepotrebne opombe, tudi abecedno kazalo oseb in pojmov ne bi bilo odveč. Franc Vrbinc je prevedel besedilo tekoče, morebiti se da najti nekaj jezikovnih nepreciznosti, ne napak. Knjižna oprema Jureta Kocbeka je dopadljiva, knjiga kot taka pa lep dosežek celovške Mohorjeve družbe. Je ena tistih knjig, ki zasluži širši kritiški odmev z nadrobno analizo.